

The role of his and her education in union dissolution and subsequent union formation. The case of Belgium at the beginning of the 21st century

Lindsay Theunis

Promotoren: Prof. dr. Jan Van Bavel & Prof. dr. Christine Schnor

Nederlandse samenvatting

Dit proefschrift maakt deel uit van een nieuwe onderzoekslijn die ontstaan is aan het begin van de eenentwintigste eeuw. Rond deze tijd keerde de genderkloof tussen vrouwen en mannen in het hoger onderwijs om in het nadeel van mannen en vroegen steeds meer wetenschappers zich af wat de mogelijke implicaties hiervan zouden kunnen zijn voor het hedendaagse gezinsleven. Het feit dat vrouwen sindsdien de bovenhand nemen in zowel deelname als succes in het hoger onderwijs kan verregaande gevolgen hebben voor de samenstelling van huwelijksmarkten, gezinsvorming en vervolgens ook gezinsontbinding.

Dit proefschrift heeft als doel om de mogelijke implicaties van de recente omkering van de genderkloof in het hoger onderwijs voor relatie-ontbinding en daaropvolgende relatievorming te analyseren in België. Hiervoor zijn drie specifieke objectieven geformuleerd. In eerste instantie tracht deze studie te achterhalen hoe het absolute en relatieve opleidingsniveau en studiegebied van echtgenoten geassocieerd zijn met de kans om uit de echt te scheiden in huwelijkscohorten waarin hypogamie – de tendens van vrouwen om met een lager opgeleide man te huwen – steeds vaker voorkomt. De tweede doelstelling richt zicht op het ontrafelen van de gevolgen voor twee belangrijke ‘strategieën’ die de negatieve gevolgen van een echtscheiding kunnen verzachten, namelijk in de gezinswoning blijven wonen en een nieuwe relatie starten. Hiervoor werd het effect van het absolute en relatieve opleidingsniveau van voormalige echtgenoten op hun kans om de gezinswoning te verlaten en te herpartneren, onderzocht. Ten derde wou deze studie nagaan of de kans om uit de echt te scheiden en de daarop volgende kans om een nieuwe relatie te vormen gerelateerd zijn aan de opleidingsspecifieke samenstelling van lokale huwelijksmarkten, die mede door de omgekeerde genderkloof sterk gewijzigd zijn.

De analyses zijn gebaseerd op datasets van de Belgische censusgegevens van 2001, die werden gekoppeld aan nationale rijksregistergegevens van 2001 tot 2006, en van de enquête Scheiding in Vlaanderen (2009 - 2010). Er werden survival analysetechnieken toegepast om de twee tijdsafhankelijke gezinstransities, namelijk uit de echt scheiden en herpartnering, te analyseren. Diagonale referentiemodellen werden gebruikt om de enige tijdsafhankelijke transitie, namelijk de gezinswoning verlaten, te onderzoeken.

Een eerste groep bevindingen suggereert dat opleidingsverschillen tussen echtgenoten op vlak van zijn en haar opleidingsniveau en studierichting bijdragen tot de kans om uit de echt te scheiden, maar niet helemaal zoals het voorspeld wordt door de conventionele theorieën. Noch in het onderzoek omtrent het opleidingsniveau van echtgenoten, noch omtrent hun studiegebied, kreeg de zogenaamde homogamie hypothese, waarin verondersteld wordt dat opleidingshomogamie (man en vrouw delen dezelfde opleiding) huwelijk stabiliseert, veel bijval. In tegenstelling tot het overgrote deel van eerder onderzoek naar de rol van opleidingsniveau voor echtscheiding tonen de resultaten aan dat huwelijken waarbij echtgenoten hetzelfde opleidingsniveau delen in het algemeen niet stabiel zijn dan huwelijken waarbij de vrouw over een hoger opleidingsniveau beschikt (hypogaam). Enkel de zogenaamde ‘traditionele’ huwelijken, waarbij de man over een hoger opleidingsniveau beschikt (hypergaam), vertonen onverwacht een ietwat hogere echtscheidingskans. Mogelijks zijn deze

hypergame huwelijken vandaag de dag minder verenigbaar met de huidige genderverdelingen in het onderwijs (meer hoog opgeleide vrouwen dan mannen), alsook minder compatibel met de toename van gender-egalitaire waarden en normen in de samenleving, en dus daarom minder stabiel dan homogame en hypogame huwelijken. De resultaten op vlak van het studiegebied van echtgenoten suggereren echter dat het mannelijke kostwinnersideaal (waarbij de man over een hogere opleiding en mogelijks hoger inkomen beschikt dan de vrouw) niet helemaal irrelevant geworden is voor de mate van huwelijksstabiliteit. Binnen huwelijken waarbij beide echtgenoten over een universitair diploma beschikken, hebben gender-typische combinaties waarbij de man is afgestudeerd in een meer typisch mannelijk studiegebied dan de vrouw nog steeds een lager echtscheidingskans dan gender-atypische combinaties waarbij de vrouw is afgestudeerd in een meer typisch mannelijk studiegebied dan de man. Huwelijken waarbij beide echtgenoten afgestudeerd zijn in een even typisch mannelijk of vrouwelijk studiegebied nemen een tussenpositie in.

Een tweede reeks van bevindingen toont aan dat wie de gezinswoning verlaat en een nieuwe partnerkeuze maakt, niet enkel geassocieerd is met het opleidingsniveau van de gescheiden persoon zelf, maar ook van dat van hun voormalige echtgenoot. De resultaten wat betreft wie de gezinswoning verlaat benadrukken bijvoorbeeld dat hoogopgeleide vrouwen zowel in hypogame als homogame huwelijken een lagere kans hebben om de gezinswoning te verlaten na een echtscheiding dan hun wederhelften. Uit vrees voor de negatieve repercussies van een echtscheiding – die vaak ook hoger liggen bij vrouwen – kunnen hoogopgeleide vrouwen extra gemotiveerd geraken om door middel van hun vaardigheden en vermogens de gezinswoning op te eisen. De resultaten wat betreft herpartneren ondersteunen hoe een nieuwe relatie met een hoger opgeleide man mogelijkerwijs de negatieve gevolgen van een echtscheiding voor laagopgeleide vrouwen compenseert. Deze vrouwen hebben immers evenveel kans om met een mediumopgeleide man te herpartneren als met een even hoog opgeleide man. Onder mannen met een medium opleidingsniveau werd er een opmerkelijk hoge kans om te herpartneren met een hoger opgeleide vrouw vastgesteld. Deze bevinding kan in verband worden gebracht met de algemene voorkeur van mannen voor een jongere vrouw, maar tevens met het feit dat het algemeen opleidingsniveau is toegenomen doorheen recente scheidingscohorten, vooral onder vrouwen. Ook het opleidingsniveau van de voormalige echtgenoot is relevant voor de partnerkeuze na een echtscheiding. Meer bepaald werd er vastgesteld dat de kans om te herpartneren met een partner van een bepaald opleidingsniveau positief gecorreleerd is met het opleidingsniveau van de voormalige huwelijkspartner. Op basis hiervan kan er met enige voorzichtigheid gesteld worden dat partnerkeuzes uit voormalige relaties herhaald worden in daaropvolgende relaties.

De bevindingen met betrekking tot context-level indicatoren die de opleidingsspecifieke kenmerken van lokale huwelijksmarkten vertegenwoordigen, tonen wederom aan dat de omkering van de genderkloof mogelijks verregaande gevolgen heeft gehad. Zo werd er vastgesteld dat de echtscheidingskans lager ligt in gemeenschappen waar de prevalentie van hypogamie hoger ligt. In lijn met de theoretische redenering achter de bevindingen omtrent hypogamie en hypergamie op koppelniveau, kan er gesteld worden dat echtgenoten in een hypogaam huwelijk wellicht bepaalde waarden en normen delen die conform zijn aan de toegenomen egalitaire partnervoorkeuren. Bijgevolg kan een hoge prevalentie van hypogamie in de lokale gemeenschap een indicatie zijn voor een hoge mate van gender-egalitaire waarden en normen onder de inwoners, waardoor de echtscheidingskans er ook lager kan liggen. In de analyse omtrent partnerkeuzes na echtscheiding werd er rekening gehouden met het aantal beschikbare laag-, medium- en hoogopgeleide single mannen en vrouwen op de huwelijksmarkt. Enkel het aantal beschikbare single hoogopgeleide vrouwen, dat aanzienlijk is toegenomen sinds de omgekeerde genderkloof, bleek positief geassocieerd te zijn met de herpartneringskans van mannen in het algemeen, en met de kans op herpartnering met een hoogopgeleide vrouw in het bijzonder.

Alles bij elkaar genomen lijken de bevindingen van dit proefschrift (1) de pessimistische verwachting dat het aantal echtscheidingen zou toenemen naarmate hypogamie meer wijdverspreid raakt, tegen te spreken, (2) te suggereren dat vrouwen mogelijk minder negatieve gevolgen zullen ervaren op hun huisvesting na echtscheiding naarmate er proportioneel meer hypogame huwelijken ontbonden worden, en (3) te voorspellen dat het aantal hypogame relaties na een echtscheiding, net als bij eerste huwelijken, zal toenemen vanwege het onder meer toegenomen aantal hoogopgeleide vrouwen op de huwelijksmarkt. Verder onderzoek zal echter moeten uitwijzen hoe bepaalde effecten van opleidings specifieke koppel- en context-level indicatoren doorheen de tijd gewijzigd zijn.